

de or de Ualència [que era d'encunyament musulmà], ual ij morabatins» (*AIEC* I, 307); en el text de «Bataylla (judicial)», ms. S. XIV, s'ordena que «Bataylla jutgada, ans que sia jurada, si per cavallers deu ésser feita, sia fermada ab penyores tinens cc unçes d'or de València, qui són cccc morabatins» (*Tractats de Cavall.*, NCl. LVII, 79.9). Ramon Muntaner reporta que quan l'almirall Roger de Lloria havia pres l'illa de Goi (= Gozzo) i que «hac ordonada la vila --- los hòmens donaren-li cinc-centes unces d'or de joies» (*Cròn.*, cap. 84, ed. Col. Pop. Barc., II, 52.23).

b) 'pes equivalent a la dotzena part d'una lliura': en els *Costums de Tort.* hom declara: «Una costum, vna moneda de lig de pes e de figura, una cana, --- vn cànter de mesurar oli, --- vna quartera de sal a mesurar, vna unça, vn marc, vna liura --- és en la ciutat de Tortosa» (ed. Oliver, p. 59); 1271 «It. unça de perles: 3 dr. d. c. del venedor solament» (*Tar. Corr. Bna.*, *EntreDL* I, 159); 1321-22 «Item que null hom no gos pesar ne fer pesar seda ne saffrà ne altres coses, si no axí com acustumat és, ne demanar quart d'unça a la liura» (Caretà, *Barbrs.*, 288, que cita de *Deliberacions* de l'Arxiu Munic. de Bna.); 1369 «--- miya unça de salsa ---» (*BCEC*, 1909, 274); c. 1398 «unça, per lo pes; unça (=onça) per la bèstia que ha nom axí» (*Aversó, Torc.*, 68), en rima amb *junça* i *acunça*; *BMetge* «el bé que n'has dit és tan poc, que no és als sinó voler endolcir la mar ab una unça de sucre» (*Somni, NCl.*, 148.13; notem que en el mateix passatge citat per *AlcM* de l'ed. de Miquel i Planas es llegeix *onça*); unça 'peça de metall que serveix per a pesar', en doc. de 1396 de Sòller (Mall), en *AlcM*.

D'altra banda, la variant *onça*, que representa el resultat general de la ù en les altres posicions, apareix tan sovint com *unça* en els textos medievals; a despit de l'ex. *unça* citat del famós passatge dels *CostTort.* (supra), *onça* era molt probablement la forma usada a Tortosa atesa la freqüència amb què figura en el mateix text: «Qualque hora serà vist al Veguer e als Ciutadans que degen reconexer les mesures del vi e del oli e del blat, e les onces e les liures e'ls marchs ---» (p. 397), «--- miya onça de menys pes ---» (id.), «La liura ha en si XII onces ---. March ha en si VIII onces» (id., 399), molts altres exs. en pp. 401, 402; igualment es troba *onça* en un passatge citat per *AlcM* dels *Furs de Val.* («Lo march haje e contingue en si VIII onces, e onça haia --- en si vint i quatre diners») i en el *Regiment de preservació de pest.* (S. XIV) del lleidetà Jacme d'Agramont: «--- una onza de vi ---» (ed. J. Veny, Tarrag., 1971, § 41.11), «--- per eventar la sanch de quantitat de III a IIII onzes ho més o menys ---» (§ 44.18).¹ Notem a més que L. d'Aversó duu, al costat d'*unça* en rima amb *junça*, la forma *onça* en rima amb *ionça* (*jonça*), procedent de *JUNCEA*, mot que, com és ben sabut, també apareix en dues variants en la llengua (v, 943a45ss.). Això pot suggerir que les dues formes o bé s'alternaven en el parlar de moltes localitats del Principat o *onça* tenia una difusió geogràfica no pas menys que *unça*. En tot cas, en la versió catalana del diccionari de Nebrija per Fra G.

Busa, el llenguatge de qui té trets d'una zona central del Principat, més aviat oriental, la forma que trobem és *onça*: «*onça*, dotzena part de liura». Aquesta també és la forma que trobem en el *Libre del Coch* del mestre Robert (a. 1520), «Gingebre quatre onces, canyella tres onces, pebre una onça ---» (ed. V. Leimgruber, Bna. 1977, p. 37), i en el *ThPu.* del gironí Onofre Pou, que va escriure el seu llibre a València (1575): «Medien los Romans les terres per milles, --- palms, dits, onces y parts menors de onça, a proporció de la onça ponderal, de la qual se tractarà en son lloc. --- les parts del peu són 12 onces, y vna onça té un través de dit y un terç» (pp. 74-5).

Els diccionaris posteriors que reflecteixen més aviat l'ús barceloní donen la preferència a *unça*: així el *DTO.* s. v. *onsa* remet simplement a *unsa*; Lacav. (1696) fa l'article a base d'*onsa* i *unsa*, però posa *onsa* en segon terme i a més en tots els exs. emprà *unsa*; tant Belv. (1805) com Lab. (1840) inclouen només *unsa*.

Tanmateix, encara en la segona meitat del segle passat *onça* devia sentir-se a Barcelona en certes capes de la societat: el cas és que Em Vilanova, escriptor que ens descriu la vida de la classe menestral de Barcelona, en la seva obra *Entre Família*, fa comptar les venedores de maduixes per *onces*: «--- Teniu, que no n'hi ha més que set onses» (p. 157), «--- Errat, no senyor, no les cregui: feyan la grilla ('estafa') de cinch onses» (p. 160). I Careta (*Barbr.* s. v. *onsa*) pensa que malgrat que ell senti dir *onsa* a catalans, sobretot als de Tortosa i Lleida, la forma normal deu ser *unça* puix que el gran nombre de persones de diverses contrades el pronuncien amb *u*.

Avui *unça* és la forma normal i general en cat. or. i també en el bal. (com ho nota *AlcM*); notem, amb aquest motiu, el seu ús en el vell llenguatge proverbial de les frases fetes com en «es mal ve a quintars y se'n va a unsas», que dona el mall. Figuera en el seu diccionari (1840). *AlcM* qualifica *onça* com a val. i oc.; Giner i March reporta, en una nota a JCorom., 1935, *onça* com a propi de València; JCorom. té anotada en diversos pobles d'Alt Pallars (1933) *onsa*, *onnes* (Tor, Aneu, Surp); Arques (*BdLC* VII, 1910-11, 51) dona *onsa* a les Borges Blanques (Garrotxa), i Muntanyà (p. 211) reporta *onsa* i *unsa* a Pons, que és poble en el Segrià mitjà, molt a prop de la zona oriental, fet que explicaria la vacil·lació entre les dues formes. JVeny, en el seu estudi del llenguatge de l'esmentat *Regiment de Preservació* (p. 107), reproduceix els següents exs. dels escriptors del Segrià: «un general de la guerra grossa havia amagat una maleta plena d'onces» (M. Gaya, *Fruita de Lleida*, 1924), «Lo pare guarda onces en un remitjò ---» (*Lo Padrinet*, Lleida, 1924).

Segons la documentació antiga que tenim, *onça* era normal a València, Tortosa (*Costums de Tort.*) i Lleida, i es donava també a les altres bandes, si bé a la zona corresponent al dialecte oriental la forma predominant devia ser *unça*. El tancament de la ó > u es dona excepcionalment, com ja havia explicat JCorom. (*LleuresC*, p. 252), quan ó es trobava davant tres con-